

Dr hab. Andrzej Szwarc
Profesor Uniwersytetu Warszawskiego
Instytut Historyczny UW
Instytucja rekomendująca: Polskie Towarzystwo Historyczne

Recenzja merytoryczna podręcznika Michała Kopcińskiego *Poznać przeszłość, zrozumieć dziś. Historia czasy nowożytne, cz. 1: 1492–1696, cz. 2 1697–1871.*

Podręcznik przeznaczony jest do kształcenia ogólnego; służyć ma nauczaniu historii w liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych oraz technikach, zarówno w zakresie podstawowym, jak i rozszerzonym. Zawiera syntetyczny wykład dziejów powszechnych i polskich przełomu XV i XVI w. do 1871 r. w układzie chronologiczno-problemowym. Stanowi część jednolitej, spójnej serii wydawniczej („Poznać przeszłość, zrozumieć dziś”) i obejmuje materiał, który jest prezentowany na danym etapie edukacyjnym co najmniej w trakcie jednego semestru w klasie drugiej. **Jest całkowicie zgodny z obowiązującą podstawą programową.**

Książka w pełni odpowiada wymaganiom merytorycznym, dydaktycznym, wychowawczym i językowym stawianym nowoczesnym podręcznikom. Odzwierciedla współczesny stan wiedzy historycznej i nie zawiera żadnych błędów faktograficznych. Autor przejrzyście przedstawia związki przyczynowo-skutkowe i formułuje wyważone sądy. W obydwu częściach wzorowo powiązано wątki z zakresu historii powszechnej i Polski; bardzo dobrze skorelowane zostały również fragmenty dotyczące historii politycznej, społecznej, gospodarczej i dziejów kultury. Nacisk położono na wyjaśnianie długotrwałych procesów historycznych, odwołując się w razie potrzeby do wiedzy uczniów dotyczącej okresów wcześniejszych. W kategoriach „długiego trwania” przedstawiono np. dzieje krajów pozaeuropejskich (Indie, Chiny, Japonia).

Podręcznik nie jest przeładowany faktografią, zgodnie ze wskazówkami współczesnej metodyki nauczania historii. Należy go określić jako przyjazny dla ucznia i nauczyciela. Narracja została skonstruowana w sposób logiczny; podział materiału między poszczególne rozdziały oraz ich wzajemne proporcje ułatwiają systematyczną naukę własną użytkowników książki, która stanowi też cenną inspirację wykładów szkolnych. [...]

Bogaty materiał ilustracyjny obejmuje m.in. reprodukcje dzieł sztuki (z przewagą portretów oraz ikonografii odnoszącej się do życia codziennego). Ryciny nie są traktowane jako ozdoba, lecz jako źródło historyczne, które umożliwia lepsze poznanie epoki. W

ogromnej większości opatrzone zostały rozbudowanymi objaśnieniami uzupełniającymi przekaz wizualny; autor zwraca uwagę na jego najistotniejsze elementy (np. szczegóły odnoszące się do stroju, uzbrojenia, ale także treści symboliczne czy intencje propagandowe przyświecające twórcom tych przedstawień). Uczeń może się też zapoznać z kompletnie omówionymi najważniejszymi zabytkami architektury, rzeźby i malarstwa zarówno polskiego, jak i europejskiego.

Wybitnym osiągnięciem autora jest umiejętność interesującego przedstawienia zagadnień kultury materialnej w kontekście ich wpływu na procesy gospodarcze i społeczne oraz dzieje polityczne. W sposób sugestywny zrekonstruowano również kategorie myślenia o świecie, polityce i społeczeństwie w różnych epokach.

Godne pochwały novum stanowi także rozbudowany indeks rzeczowy, który umożliwia śledzenie pokrewnych zagadnień w dłuższych odcinkach chronologicznych oraz ułatwia nauczanie problemowe, zwłaszcza lekcje powtórzeniowe. Na marginesie samego tekstu umieszczono dodatkowe odnośniki. Sprawia to, że odnalezienie w książce poszukiwanych informacji jest kwestią bardzo łatwą. Bez trudu można też przyswajać sobie wybrane zagadnienia.

Bardzo dobrze zintegrowane z narracją są mapy, tabele, zestawienia oraz tablice chronologiczne. Użytkownicy podręcznika mogą na ich podstawie poszerzyć wiedzę faktograficzną; jej wkomponowanie w treść rozsądziłoby precyzyjną konstrukcję książki i znużyło czytelników. Prosto i pomysłowo zestawiono postanowienia najważniejszych aktów prawnych czy traktatów międzynarodowych, które uczniowie z łatwością zdołają zapamiętać i zrozumieć. Mapy z kolei obrazują nie tylko zmiany granic lub przebieg wojen (jak w tradycyjnych podręcznikach), lecz również główne kierunki międzynarodowego handlu, stosunki etniczne czy liczbę ludności i obszar poszczególnych terytoriów. Wszystkie zostały sporządzone w sposób nienaganny pod względem merytorycznym i technicznym.

Zawartość merytoryczna dostosowana jest do liczby godzin przewidzianych w ramowym planie nauczania i umożliwia nabycie określonych w nim umiejętności. Wyraźnie oddzielono rozdziały przeznaczone do nauczania w zakresie podstawowym i rozszerzonym.

[...]

Poszczególne rozdziały zaopatrzone są także w starannie dobrane zestawy tekstów źródłowych. Są wśród nich przekazy dotychczas niewykorzystywane w dydaktyce. Znalazły się w ich liczbie fragmenty pamiętników, relacje podróżników, akty prawne, manifesty i artykuły publicystyczne. Wszystkie dobrze korespondują z narracją, niekiedy uzupełniając ją i rozszerzając. Dołączone do nich wyjaśnienia i pytania naprowadzają uczniów na

samodzielne interpretacje z wykorzystaniem wcześniej zdobytej wiedzy, sprzyjając w ten sposób ich intelektualnemu rozwojowi; uczą też krytycznego stosunku do źródła. Do dyspozycji bardziej dociekliwych czytelników przeznaczono zwięzłe zestawienia bibliograficzne, które pozwalają na dotarcie do nowszej literatury naukowej i popularnonaukowej. [...]

Autor traktuje uczniów poważnie, jak partnerów. Nie waha się w kilku przypadkach informować uczniów o sporach naukowych, odnoszących się np. do ocen skutków rewolucji francuskiej. Od czasu do czasu ukazuje historyczne korzenie spraw współczesnych. Sprawia to, że historia w ujęciu Michała Kopczyńskiego nie jest zbiorem „prawd objawionych” ani suchą kroniką wydarzeń, lecz żywą dyscypliną nauk humanistycznych. Książka, którą cechuje również perfekcja a zarazem prostota języka i stylu, powinna dobrze służyć formowaniu współczesnego polskiego inteligenta.

Prof. dr hab. Zofia Zielińska

Instytucja rekomendująca: Polskie Towarzystwo Historyczne

**Recenzja merytoryczna podręcznika do historii *Poznać przeszłość, zrozumieć dziś*
Michała Kopczyńskiego, Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR, Warszawa 2006**

Jako najbardziej rzucającą się w oczy cechę recenzowanego podręcznika wskazałabym obszerne potraktowanie problemów gospodarczych i społecznych. Widać w nich imponującą wiedzę autora, a pisane są z kolosalną wyobraźnią i umiejętnością pokazania, jak te fakty z dalekiej, wczesnonowożytnej przeszłości trwają i skutkują do dziś. I widać to zarówno w odniesieniu do cywilizacji i społeczeństw nam bliskich (polskich i europejskich), jak odległych (np. amerykańskich). Podręcznik łączy przy tym dużą liczbę podawanych faktów z barwnością ich przedstawienia, a bardzo wyraziste tłumaczenie związków przyczynowo-skutkowych wspomaga niekiedy nawet anegdotami wprzęgniętymi w wyjaśnianie. [...]

Poszczególne rozdziały podsumowywane są dwojakiego rodzaju zestawami pytań: wyraźnie syntetyczny i problemowy charakter mają pytania kończące zasadniczy tekst wykładu („Pytania, zadania, problemy”), natomiast bardziej szczegółowe pytania pojawiają się po tekście źródłowym. Ta różnorodność konwencji, wedle której uczeń powinien zrekapitulować sobie to, co przeczytał, też jest dobrym pomysłem. [...]

I wreszcie wskazówki na temat dodatkowych lektur, uwzględniające jedynie pozycje w języku polskim, są dobrane dobrze i, co godne odnotowania, uwzględniają także prace najnowsze, wydane wręcz kilka miesięcy temu.

Co kilka rozdziałów sporządzone jest kalendarium. Ujmuje najważniejsze fakty podawane w wykładzie. [...]

Powtórzyłabym na koniec, że unikatową stroną podręcznika Michała Kopczyńskiego jest niezwykle barwne, głębokie i erudycyjne przedstawienie problematyki gospodarczo-społecznej w najszerszym znaczeniu tego słowa (a więc także w wywodach o rozwoju nauki), a problematyka ta przedstawiona została z wielką wyobraźnią, bardzo czytelnika pobudzającą.

Anna Mączak

Polskie Towarzystwo Historyczne

**Opinia dydaktyczna podręcznika dla klasy II liceum ogólnokształcącego,
profilowanego i technikum (poziom podstawowy i rozszerzony)**

***Poznać przeszłość, zrozumieć dziś* Michała Kopczyńskiego**

Podręcznik dzieli się na dwie części: część pierwsza zawiera 18 rozdziałów obejmujących okres od odkryć geograficznych po kulturę odrodzenia i baroku; część drugą rozpoczyna wiek oświecenia, a kończą powstania narodowe i kontynent amerykański w XIX w. – łącznie 15 rozdziałów.

Autor we wstępie przekonująco uzasadnia odmienną cezurę chronologiczną, wyjaśnia też zasady konstrukcji bardzo oryginalnego i ciekawego podręcznika oraz sposób korzystania z niego. Przy problemowym ujęciu w poszczególnych rozdziałach zachowany jest układ chronologiczny w ramach grup tematycznych. Orientację w materiale mają dodatkowo ułatwić odsyłacze na marginesach i kalendaria. Podręcznik zawiera odrębne rozdziały dla poziomu podstawowego i rozszerzonego. Podstawowe treści są uzupełniane objaśnieniami w ramkach. Tłumaczą one trudne pojęcia i zjawiska, zawierają też anegdoty i ciekawostki historyczne. [...] Podręcznik zawiera 37 map, 315 ilustracji, 11 diagramów, wykresów, schematów, 16 tabel, 5 rzutów i planów budynków. [...]

Na szczególną uwagę zasługuje szata graficzna podręcznika. Ciekawe, oryginalne ilustracje zostały opatrzone rozbudowanym komentarzem rozszerzającym wykład główny. [...] Podręcznik zawiera także zróżnicowany zestaw tabel, schematów i diagramów. [...]

Dodatkowym walorem podręcznika i ważnym narzędziem dydaktycznym są kolorowe i czytelne mapy. Ilustrują one rozwój terytorialny państw, ich ekspansję, ale także zjawiska gospodarcze, społeczne i kulturowe. Rozwijają wyobraźnię przestrzenną uczniów i ułatwiają zrozumienie skomplikowanych procesów dziejowych. A jeśli oswoją uczniów z mapą i skłonią do częstszego posługiwania się nią, to i tak będzie to sukces dydaktyczny. [...]

Omawiany podręcznik wyróżnia się nowatorską konstrukcją i ma wyraźnie autorski charakter. Różni się zasadniczo od stereotypowych podręczników szkolnych zarówno pod względem treści, jak i formy. Uwzględnia najnowszy stan badań, dostarcza czytelnikom bogatego zasobu wiedzy historycznej, ukazując różne drogi rozwoju ekonomicznego i kulturalnego państw i narodów od XV w. aż do II połowy XIX w. (...) Podręcznik ma jednak nie tylko walory kształcące, zawiera także bogate treści wychowawcze, ucząc tolerancji, krytycyzmu i samodzielności w ocenianiu ludzi i wydarzeń. Mimo że część nauczycieli i uczniów uzna go za zbyt obszerny, może być z wielkim pożytkiem wykorzystany także w klasach na poziomie podstawowym. Wszystkim użytkownikom stworzy możliwość atrakcyjnej, twórczej pracy intelektualnej, maturzystom ułatwi dobre przygotowanie do różnych egzaminów, nauczycielom zaś zapewni możliwość realizacji celów nauczania.